

ACTIVITATEA ASTREI ÎN PERIOADA 1914 - 1918 ȘI LOCUL EI ÎN ISTORIA ROMÂNILOR

Dorin Goția

După 1900 se observă o evidentă tendință de accelerare a procesului de emancipare a românilor promovat de Astra prin O. C. Tăslăuanu și, în parte, de O. Goga, cei doi secretari de notorietate. Intensificarea activității celor doi în domeniul agricol și în cel al băncilor sătești, care nu ar fi trebuit să intre în atribuțiile acestei societăți culturale, indică eforturile de micșorare a decalajului ce-i despărțea pe români, în domeniul economic, față de sași, maghiari și evrei. Criza economică din anii 1911-1913, lipsa ajutorului economic de la stat, lipsa unui ajutor de la statul român au impus aceste eforturi, zbateri, cu rezultate notabile, chiar dacă nu deosebit de mari, dacă ținem cont de fondurile bănești disponibile.

După un avânt viguros, în prima jumătate a anului 1914, preocupările conducerii Astrei se reduc treptat la problemele legate de muzeu, cele financiare, de publicațiile cunoscute, de activități de rutină. Dacă unele din vechile domenii se redimensionează, se amplifică, chiar viața despărțămintelor – atât de importantă în existența "Asociațiunii" – se restrânge dramatic în raport direct cu mobilizările masive, cu scăderea severă a nivelului de trai, dar și cu pierderea chiar și a aceluși minim interes pentru organizare și cultură sub faldurile celei mai importante societăți culturale românești din imperiul dualist.

Pentru sibieni, problema vitală era, pe de-o parte, supraviețuirea din punct de vedere financiar, salvarea a ceea ce se mai putea salva și menținerea pe linia de plutire ori cel puțin în conservare a patrimoniului respectiv, păstrării unui contact minim cu despărțămintele, iar pe de altă parte, păstrarea asociației în legalitate, rezistența în fața perfidiei politicii maghiare, accentuate de dispozițiile specifice războiului. Războiul a stopat întreaga activitate, parțial a redirecționat-o, dar Astra a știut să înfrunte și să se salveze și din evenimentele dure ale anilor 1914-1918¹.

Conflictul mondial a avut efecte multiple asupra românilor. Centrala sibiană a funcționat cu un personal diminuat prin refugiarea celor doi secretari, O. Goga și O. C. Tăslăuanu, în România – unde s-au remarcat printr-o propagandă antimaghiară furibundă - la care se adăuga și restrângerea, restructurarea personalului la minim. Austeritatea financiară s-a reflectat în toate compartimentele Astrei, inclusiv asupra Școlii Civile de Fete. Procesul firesc de manifestare a fost complet dereglat ori anulat : adunarea generală anuală anulată, adunările cercuale au avut loc doar în prima parte a anului 1914, într-un număr de 8 despărțăminte, plus 10 în "organizare și reorganizare", despărțăminte paralizate în majoritate, dispariția membrilor ajutători, încasarea parțială a taxelor, blocarea propagandei prin prelegeri și conferințe, încetarea cursurilor de alfabetizare ș.a, încetarea prelucrării bibliotecii și a colecției muzeale, mai ales că volumul de carte ca și colecțiile erau în creștere cu toată starea de război.

Noianul de documente pun în lumină regresul masiv până la încetarea oricărei activități în despărțăminte și restrângerea în centrală a activității, mai mult la cea de birou, birocratică. O corespondență nevalorificată, de reală valoare, ne readuce în mentalitatea vremii, surprinde puncte de vedere mai mult sau mai puțin subiective asupra relațiilor interumane, interesul pentru asociația sibiană și gradul de participare la ceea ce se mai putea întreprinde în despărțăminte. Oportunismul, inclusiv cel politic, pasivismul, indiferentismul ori teama unora exprimau opțiunea lor socială și etnică în raport cu cei puțini, dar dăruiiți idealului național. Implicite poziția fiecărui intelectual demonstrează, în parte cel puțin, nivelul spiritual (de religiozitate), fiindcă nu ajunge ca un intelectual, un popor să fie creștinat, mai e nevoie și de o reală și directă relație cu Dumnezeu.

Să remarcăm și câteva aspecte pozitive: donațiile și ajutoarele primite de la bănci și particulari au fost un răspuns la apelul disperat publicat în presă, apoi continuarea acordării de ajutoare și burse unor tineri domici de învățătură la diferite nivele, aportul celor doi conferențieri din Sibiu a fost remarcabil pentru prima parte a anului 1914, cât au mai putut funcționa, adunări cercuale până la izbucnirea războiului.

În condițiile vitrege ale războiului conducerea Astrei a reușit să depășească greutățile financiare, dispariția aproape completă a celui mai important palier – despărțămintele – situația determinată de mobilizarea multor membri, atmosfera de tensiune politică, obstrucțiile autorităților maghiare ș.a. Relațiile

¹ Transilvania, XLV – L, 1914-1919.

cu autoritățile maghiare anulează pretențiile de "libertate constituțională" și nu lasă nici un echivoc a politicii antiromânești dusă de guvernele de la Budapesta.

Adunările generale ale Astei au avut o maximă eficiență datorită caracterului lor itinerant, când despărțământul organizator își demonstra viabilitatea dar și suportul tuturor categoriilor sociale din zonă, iar reprezentanții celorlalte despărțăminte aveau privilegiul unui sentiment de forță, de plenitudine, de reală unitate etnică, politică și culturală. Conducătorii P. N. R. purtau neoficial discuții la aceste adunări generale, de asemenea se duceau tratative între diferite curente, grupări și se analiza momentul politic și mijloacele adecvate ale luptei antimaghiare. Caracterul intim și cultural – de acoperire – de unitate și respectiv, politica subsumată, confereau Astei o calitate pe care instituțiile ecleziastice nu o puteau oferi decât parțial, fiind cunoscută obediența și teama ierarhilor față de guvernul maghiar.

Dar forța unui despărțământ era în directă relație cu pozitivismul celor care le conduceau, cu gradul de interes și integrare în lupta națională a celor chemați să facă atâtea sacrificii. După 1900 se observă o continuă perfectare și selectare a mijloacelor de propagandă în teritoriu de către centrala din Sibiu, o utilizare mai rafinată și mai eficientă a posibilităților politice oferite de constituția maghiară. Din 1911 eficiența Astei, în genere, e în vădită creștere până în 1913, cu toată criza economică care bântuia imperiul dualist. Anul 1914 se anunța prodigios pentru Astra care avea planuri concrete de a ajunge cât mai aproape de nivelul asociațiilor similare maghiare și săsești. Astra nu ignora autoritatea maghiară, dar era decisă să reziste politicii maghiare de deznaționalizare. Din păcate conducătorii ei nu știau, chiar dacă semnalele din despărțăminte erau evidente, că Budapesta avea un plan detaliat pentru demolarea Astei, Băncii "Albina" și a altor instituții care aveau ca scop rezistența națională. Planul lui A. Huszár nu era menit a rămâne doar pe hârtie. Conflagrația europeană spulbera temporar nu numai intențiile lucrative ale Astei, dar, creea condițiile aplicării planurilor "sinistre pregătite în capitala maghiară"².

Despărțămintele au constituit un element vital în viața Astei, un fel de coloană vertebrală fără de care ea nu ar fi fost decât una din numeroasele asociații locale ale timpului. Ele reprezentau în plus cam ceea ce însemnă pentru corpul uman sistemul osos, circulator și cel nervos luate împreună, ori ceea ce erau comitatele pentru un guvern. Numai două instituții naționale, recunoscute oficial, posedau un sistem cu rădăcini adânci în toate zonele locuite de românii din Transilvania și Banat : bisericele naționale prin cele două culte și "Asociațiunea" din Sibiu. Biserica era superioară ca poziție socială: odată pentru că avea un sistem administrativ complet și organizat în toate comunitățile de români, bazat pe preoți remunerați, apoi posedea și școala confesională, un domeniu subordonat instituției ecleziastice și care-i conferea în plus o relativă extensie într-un domeniu diferit, dar de mare importanță, deși școala confesională era în parte contrabalansată de cea de stat și obstrucționată sistematic de către guvernele maghiare. Sistemul subdiviziunilor în toate zonele cu români îi conferea Astei, instituție laică, șansa de a acoperi, în lipsa unui minister al educației și învățământului național, domeniul cultural – chiar dacă numai în parte – domeniu în care se dădea o luptă acerbă împotriva ofensivei maghiare. Valențele sistemului erau multiple:

- a) prima era de natură etnică, națională și concentra energiile românești în planul ei de acțiune;
- b) a doua era de natură culturală și avea ca scop gruparea intelectualilor sub egida Astei pentru politica de emancipare cultural-economică a poporului, a țăranilor în special. Ideea unei solidarități la nivel intelectual, acolo unde se manifestau pasivitatea, indiferentismul, individualismul și teama, dar și între clasele sociale era o condiție pentru concretizarea dezideratelor celor de la Sibiu;
- c) a treia valență pretindea ca cele două culte românești să continue buna înțelegere sub egida Astei și să estompeze până la dispariție conflictele dintre ele, prezente încă în despărțăminte și la nivelul Comitetului Central al Astei;
- d) a patra care se subînțelegea tacit, era de natură politică, fiindcă P.N.R. acționa indirect prin Astra pentru ca propaganda maghiară să aibă o eficiență cât mai mică. Adunările cercuale puneau față în față personalități locale, pe cei mai emancipați intelectuali, obligați să abandoneze pasivismul și să opteze tranșant pentru unitatea de acțiune în domeniul cultural și politic, pentru o delimitare clară față de oportuniști și trădători.

² Onisifor Ghibu, Un libre secret du gouvernement Hongrois: les Roumains de Hongrie et la nécessité de les magyariser, în Revue de Transylvanie, Cluj, 1934, to, I, nr. 1, p. 68-69.

O dată în plus, situația nefericită a despărțămintelor, blocate în marea lor majoritate de mobilizări, efectele războiului, mizerie și sărăcie, scoate la iveală poziția intelectualilor de la sate și nu numai, o diferențiază și o reflectă. Obstrucția autorităților locale, mereu prezentă și aceasta ani de zile, denotă prelungirea atitudinii guvernamentale până la unitățile subordonate. Politica de stat maghiară implica un antiromânism virulent, derivat din planurile dure de deznaționalizare urzite în capitala maghiară și regăsit în diferite forme la nivel local.

Un rol semnificativ l-au avut în prima perioadă a anului 1914 cei doi conferențieri de la Sibiu, cel agronomic, conferențiarul Aurel Cosciuc și conferențiarul cooperatist, Nicolae Iancu. Aurel Cosciuc reușește performanța ca în scurta perioadă 28 ianuarie-31 iulie 1914 să țină în 68 de sate un număr de 141 prelegeri, iar N. Iancu să înființeze 18 bănci sătești, să activeze alte 7 și să pregătească înființarea altor 11. În plus a organizat primul curs de specialitate între 28 ianuarie-3 februarie 1915³. Nu întâmplător revenim la acest aspect. Activitatea despărțămintelor din primul semestru al anului 1914 poate fi considerată un etalon al evoluției pozitive, ele reluându-și activitatea după război. În mod firesc în toate comitatele conducerea despărțămintelor, membrii ai acestora, au fost în fruntea gărzilor naționale și a consiliilor naționale, iar la Alba Iulia centrala și un număr de 7 despărțăminte au reprezentat "Asociațiunea", care a fost fanionul culturii naționale pe o perioadă îndelungată de timp, între 1861-1918.

Gradul ridicat de analfabeți, în special la sate, nivelul nu prea ridicat al școlii confesionale sătești, acolo unde exista, în comparație cu cea maghiară de stat, susținută material și politic, condițiile social-economice precare, au oferit Astei prilejul de a se remarca și pe acest palier al nevoilor sociale. Ea s-a adresat numai tinerilor, care depășiseră vârsta școlară și adulților, cărora le lipsea alfabetizarea ca instrument indispensabil. Cursurile de scurtă durată prin inițiative și oferte locale dirijate de la Sibiu au avut rezultate remarcabile prin strădaniile unor intelectuali ai locului. În acest mod țaranul român a fost mai înarmat în fața oficialității maghiare, mai conștient de valoarea culturii și a solidarității etnice. Chiar dacă au dispărut, ca și prelegerile și conferințele, din cauza războiului, aceste cursuri se înscriu în blazonul Astei ca o meritorie contribuție adusă în procesul de emancipare a țărănimii. Limba strămoșească folosită de Astra în propagandă sa a fost liantul fără de care identitatea etnică ar fi dispărut urgent sub ofensiva limbii și a școlii maghiare.

Astra a activat într-un domeniu în care, mai devreme sau mai târziu, ar fi intrat în forță autoritățile maghiare care aveau instrumentarul necesar și o bună experiență în deznaționalizare. Categoriec că Astra s-a remarcat prin cel mai vast și bine pus la punct sistem de propagandă prin prelegeri și conferințe, din acest punct de vedere aportul ei era esențial, alături de presă, la culturalizarea satelor. Revista "Transilvania" din 1936 apreciază la 628 numărul conferințelor și prelegerilor pentru perioada 1914/15 și la zero pentru anii 1915/1918.

Totuși un rol important l-au avut aceste forme de propagandă în lipsa altora și în contextul unui grad al analfabetismului îngrijorător. Țaranii au fost informați în probleme de interes practic, moral și cultural, iar nivelul lor de conștiință civică și indirect, politic, a avut numai de câștigat. Adunările generale cercuale, ori șezătorile au fost condițiile în care această formă organizată a avut cuvenitul succes. N-au lipsit din tematică nici temele referitoare la România, astfel localnicii au avut prilejul să păstreze cel puțin un contact sufletec cu "țara".

Când aveau loc în biserici, după slujbă, prelegerile se grefau direct pe fondul sentimentului religios, care se împletea astfel cu educația morală, civică și patriotică dusă de Astra. De calitatea vorbitorilor depindea efectul prelegerilor sau al conferințelor, așteptate în climatul de izolare al comunelor și orașelelor. Orice întâlnire însemna contacte, legături, comunicare și informare, exact ceea ce lipsea în acel moment. Rolul Astei era astfel indispensabil societății românești.

Conștiința națională revigorată trebuia să devină astfel un suport pentru lupta și activitatea P.N.R. în momente când evenimentele ar fi permis aceasta⁴. Biblioteca și muzeul prezintă o creștere neașteptată în anii războiului prin căile cunoscute oricărei biblioteci. Remarcăm donațiile de biblioteci personale, arhive personale, unele la început în custodie ca loc de refugiu și adăpost, ca apoi să fie lăsate definitiv Astei. Acest fapt este ilustrativ pentru renumele și prestigiul asociației sibiene, în localul căreia valorile erau considerate în siguranță. Ideea formării, păstrării și protejării arhivelor personale și familiale la

³ Transilvania, 1914, nr. 7-9, p. 295-309; 1915, nr. 7-12, p. 145-149.

⁴ Transilvania, 67, 1936, nr. 4, p. 241; Pamfil Matei, Astra 1861-1950, Cluj-Napoca, 1986, p. 284.

români, în raport cu sașii de exemplu, a fost mai puțin îmbrățișată, acceptată, însușită, căci mentalitatea autohtonilor se afla în evoluție și în raport direct cu nivelul material și de educație atins. Puțini români au fost preocupați de strângerea documentelor, actelor vechi, respectiv donarea lor Astei ori Mitropoliei Ortodoxe din Sibiu, dar acțiunile acestui număr mic și conștient de persoane, dintre care destule fără funcții sociale deosebite, au dus la formarea actualei colecții de documente și, la care se adaugă fondurile personale depuse în timp.

Publicațiile provenite de la instituțiile centrale din Budapesta în mare măsură se datorează conjuncturii, războiului, momentului delicat în care maghiarii nu doreau o înăsprire a tensiunilor interetnice, atâta timp cât nu se decisese soarta războiului. Nu am găsit explicații suficiente pentru scăderea generală a contactelor și relațiilor, în general, între Astra și instituții și personalități din România și accentuată în anii 1914/1915 și prima jumătate a anului 1916.

O bibliotecă publică și un muzeu de avengură reprezintă o condiție a oricărei etnii pentru a se ridica la pretențiile moderne, condiție îndeplinită de Biblioteca "Asociațiunii", ca și de Muzeul "Asociațiunii", la care adăugăm caracterul lor național. Cartea formează caractere, iar Astra a editat colecții și adunat și conservat pentru educația propriei etnii valorile patrimoniale, apoi pe cele de interes practic, cultural și patriotic. Rolul ei social, dar și de trezire și dezvoltare a conștiinței naționale devine astfel mai mult decât evident.

Evenimentele au obligat Astra să reacționeze, și nu a fost singura care a făcut acest lucru, anume să aducă alinare soldaților români de pe front și spitale prin trimiterea de broșuri, presă și alte ajutoare. Un număr de peste 100.000 de broșuri au ajuns la destinație, adică soldaților expuși uitării, izolării din cauza necunoașterii limbilor respective și a maghiarei în primul rând. O voluminoasă corespondență vine să redea o adevărată frescă a epocii, cu sentimentele și gândurile celor de pe front. Retipărirea unor cărți, sacrificiile materiale determinate de această situație inedită, unică în istoria Astei și complet diferită de cele tradiționale, au compensat în parte ruperea relațiilor cu majoritatea desperțămintelor.

Sacrificiile materiale ca acte de înaltă caritate și patriotism, au fost răsplătite de numărul impresionant de solicitări, inclusiv de la prizonierii din ambele tabere. Pentru soldații, ofițerii și preoții solicitanți, contactele cu Astra au fost cu adevărat benefice. Caritatea și sacrificiul au sporit prestigiul Astei într-un spațiu întins în tot imperiul. Se demantra încă odată efectul conștientizării de către asociația sibiană a obligațiilor ei sociale. Ea se impunea decisiv ca asociație culturală reprezentativă pentru români, un simbol al politicii culturale naționale.

Cărțile de lectură și abecedarele au devenit arme de rezistență antimaghiare chiar într-un moment crucial pentru destinul românilor, cărora li se rezervau noi măsuri opresive în varianta câștigării războiului de către Puterile Centrale. Printre puținii prieteni ai românilor se numără filologul I. Urban Jamik și abatele Metodiu Zavoral, filoromâni din Praga, care au găsit punți spre inimile românilor, una dintre ele fiind cea cu "Asociațiunea" sibiană. Primul, cunoscut încă din secolul al XIX-lea pentru predilecția sa spre limba și cultura românească, celălalt devenit filoromân prin caritatea și iubirea dăruită răniților din lazaretul de la Strahov, și-au făcut simțită prezența între soldații români, în presa românească și apoi în inimile românilor.

M. Zavoral și-a folosit influența și spre a salva pe H. Petra-Petrescu de linia întâi a frontului. Prin cultură, spirit și caritate cei doi ajung să cunoască limba și sufletul românilor, rămânând fideli până la moarte atașamentului lor pentru poporul român. H. Petra-Petrescu a mijlocit și întărit legătura celor doi cu Astra, le-a făcut cunoscute succesele acesteia din ultimii ani. Anii petrecuți în lazaretul de la Strahov au avut efecte benefice asupra lui H. Petra-Petrescu în formarea sa ca scriitor.

Cu o prezență modestă la Alba Iulia, ca cea mai importantă societate culturală din imperiul dualist, anume cu reprezentanții centralei, a școlii Astei și a 7 din cele 87 desperțăminte, Astra a reamintit tuturor că a existat și va continua să existe. Ioan Georgescu, secretarul literar al Astei făcea următorul bilanț pentru perioada 1861-1918: peste 500 de burse de "ărturari" în valoare de 156.400 k., ajutoare pentru ucenici în valoare de 27.460 k., ajutoare pentru școli românești în valoare de 27.400 k., susținerea din 1886 a Școlii Civile de Fete cu suma de 226.358 k., publicații în valoare de cca. 100.000 k., premiul "Andrei Mureșanu", începând chiar cu Andrei Mureșanu – premiu de 50 de galbeni, apoi premii literare anual de câte 300 k., cursuri de alfabetizare, bănci și cooperative sătești în număr de 44 "înainte de

război” ș. a. Acontribuit la unitatea românilor și s-a impus ca tribună a concordiei și excluderea intereselor politice și confesionale⁵.

Legăturile dintre România și românii din imperiul dualist prin Academia Română și Astra reprezintă elemente de forță, de concentrare a energiilor naționale, căci în jurul celor două instituții s-au grupat elitele intelectualității birgheze respective⁶. Elita românilor din imperiu, neemigrată în România, a participat și ea activ la lucrările Academiei Române din care făceau parte, pendulând între imperiu și capitala României⁷. Politicul utiliza și canalele de comunicare culturale, așa cum s-a întâmplat cu cel dintre Astra și Academia Română, chiar dacă acesta n-a fost singurul. Publicațiile Academiei Române, dar și alte diferite colecții de literatură, uneori texte istorice, unele chiar interzise, apoi publicații oferite de ministere din București au ajuns în decursul anilor la Sibiu⁸.

Diferitele forme de asociere culturală și în primul rând Astra sibiiană se constituie neoficial într-o adevărată școală națională care, prin mijloace specifice, insuflă patriotismul, speranța politică, “cultivă limba și literatura românească, istoria și tradițiile de lupte pentru libertate...” și sunt premise pentru “progresul științelor, literaturii și artei în limba națională”⁹. Astra s-a născut din necesitatea unirii românilor prin cultură, stăvilirea politicii maghiare de deznaționalizare a românilor, sprijinirea factorului politic în lupta sa antimaghiară prin promovarea limbii și culturii. Între mijloacele de luptă națională Astra a fost una din reușitele cele mai însemnate, cam ceea ce a fost Banca “Albina” pe tărâm economic. Pentru români apariția Astei a fost reacția națională de după anii 1848-1849, într-un moment unic de respiro politic, așa cum s-a întâmplat și la unele popoare slave, cu sensuri și scopuri asemănătoare (1826 la sârbi, 1831 la cehi, 1842 la croați și 1863 la slovaci)¹⁰. Astra era adânc înfiptă în solul românesc al imperiului dualist, recunoscută unanim ca simbol al luptei pentru emanciparea culturală și socială a românilor¹¹. Se poate aprecia că Astra a fost în primul rând o izbândă politică românască într-un climat antiromânesc. Privită din punct de vedere etnic, afirmația lui Octavian Goga, anume că “Asociațiunea” a fost un instrument exclusiv politic, iar armele culturale au fost doar mijloacele acestei politici¹², ne pare a fi verosimilă dacă ne gândim și la contextul politic, care afecta identitatea națională a românilor și în care și-a promovat această asociație programul și modelul ei cultural. Și în condiții din cele mai vitrege, inclusiv pe plan politic, Astra a demonstrat din nou că se află în slujba națiunii, e reprezentativă în sfera ei de activitate și absolut necesară românilor din imperiu. Abia după câțiva ani de la actul Unirii, mințile lucide și-au dat seama că sensul acesteia nu era caduc, ci din contră el continua, de astă dată și cu o tentă politică, dacă ne agândim la revizionismul maghiar. Nu întâmplător Astra va figura și în sfera de interes a Ligii Națiunilor în 1923¹³.

Cu unele excepții Muzeul “Asociațiunii” – singular ca extensie și valoare și reprezentativ pentru românii de la vest de Carpați, Enciclopedia română a lui C. Diaconovich, expozițiile organizate (1862, 1881, 1905) – unice în felul lor, sistemul de organizare pe despărțăminte viabile, revista Transilvania a lui G. Barițiu – asemănătoare, dar eraonat privită numai din acest punct de vedere, cu Arhivul lui T. Cipariu prin lucrările sale științifice, Școala Civilă de Fete pentru o lungă perioadă de timp, cele peste 100.000 cărți trimise soldaților români de pe fronturile primului război mondial, toate celelalte preocupări - școală, publicare de broșuri, conferințe, burse, cooperative bancare și asociații agricole, stimularea tinerilor spre meserii, lupta pentru unitatea limbii și ortografiei românești ș. a., le regăsim nu o dată, la dimensiuni sporite, și în alte compartimente ale vieții românești din Transilvania. Dar argumente ca: donații – bani, obiecte, biblioteci și arhive ale unor societăți desființate, recunoașterea de facto la Iași, Craiova, București, Cluj, Viena, Budapesta de către ministere, instituții de cultură și personalități (un exemplu :Parlamentul României i-a acordat subvenții), cuprinderea elitei intelectualității – inclusiv a celei ecleziastice, a conducătorilor politici și a marilor financiari români din Transilvania, afirmații favorabile Astei în presa

⁵ Ioan Georgescu, Ce este și ce vrea să lucreze Asociațiunea ? în Biblioteca Poporală a “Asociațiunii”, nr. 100, Sibiu, 1921, p. 8-39.

⁶ V. Curticăpeanu, Mișcarea culturală românească pentru Unirea din 1918, 1968, p. 163 și 247.

⁷ Dorin Goția, George Barițiu – promotorul intereselor românești prin Astra, în Revista istorică, tom. IV, 1993, nr. 11-12, p. 1126-1131; Idem, Astra – realitate și simbol, în Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane, Sibiu, III, 1996, p. 202.

⁸ V. Curticăpeanu, op. cit., p. 164-165 și 240.

⁹ Idem, Astra și idealul unirii, în Magazin istoric, II, nr. 12921, decembrie 1968, p. 11-14.

¹⁰ I. Lupaș, Asociațiunea transilvană și Matica Slovenska, în Transilvania, 75, 1944, nr. 4-5, p. 310.

¹¹ Dorin Goția, Astra și 1918, în Transilvania, XII(LXXXIX), 1983, nr. 11,p. 4-5; Ștefan Pascu, contribuția Astei la realizarea unității naționale a românilor, în Transilvania, X(LXXXVII), 1981, nr. 11, p. 7-9;

¹² Pamfil Matei, op. cit., p. 95.

¹³ Dorin Goția, Un memoriu de activitate al Astei înaintat Ligii Națiunilor. în Repere sibiene. Studii și referate, Sibiu, III, 1992, p. 297-312.

vremii sau corespondența unor personalități și instituții etc., ne îndreptătesc ca să intuim valoarea ca simbol a Astei. Nu cifrele sunt deci, de fapt, revelatoare pentru prestigiul real de care se bucura societatea în cauză. Elementul cantitativ, uneori relativ redus, conținea și reflecta pe cel calitativ, cu timpul unanim recunoscut și tratat ca atare, altfel că "Asociațiunea" ajunsese să simbolizeze aspirațiile cultural-educative ale românilor din imperiul bicefal, mai puțin din Bucovina. Față de suratele ei din Arad și Sighet, societatea sibiană devine un for cultural neoficial al românilor oprimați, asemănător într-o anumită măsură cu Academia română, iar adunările ei generale – parlamente culturale itinerante, care permiteau conducerii P.N.R. întruniri neoficiale și dezbateri politice de substanță.

În Transilvania, alteritatea Astei față de Academia Română se înscria ca o alternativă, acolo unde alte forme de organizare se dovediseră inoperante sau puțin eficiente. Ea a umplut un vid, anume s-a constituit într-un spațiu de convergență, de unitate, impermeabil la controversese și conflictele confesionale, politice, chiar personale ori de clan, care au măcinat excesiv forțele românești.

În planul cultural transilvănean, excluzând deci izbânzile Astei în emanciparea economică, am putea conchide că asociației din Sibiu i-a fost hărăzită o poziție de excepție, uneori plasându-se în fruntea ierarhiei într-un domeniu sau altul, iar în anumite sfere de activitate chiar înaintea celor două confesiuni românești ca instituții. A avut Astra un loc anume, unul bine conturat și marcat în cultura românească din Transilvania ? În contextul emancipării etnice, "Asociațiunea" exprima o valoare de proporții care trebuie delimitată corect în spațiul istoric discutat, inclusiv la nivelul național. Credem că o axă care ar uni Partidul Național Român, Banca "Albina" și cele două culte românești s-ar continua firesc în planul cultural, alături de școala românească confesională și presa națională, cu societatea sibiană, care-și făurise un prestigiu neegalat în acest domeniu. Între societățile culturale, Astra s-a impus ca emblemă a românilor din imperiul dualist¹⁴.

Cunoscuta și exagerata "toleranță"românească, având la bază atât indiferentismul, imobilismul oriental cât și principiul oportunist și păgubitor al capului plecat, pe care sabia etc., nu a putut anula idealul românesc al reînțoarcerii spre origini, spre propria memorie istorică, spre izvoarele etnicității, cu alte cuvinte manifestarea intoleranței, totuși, față de pierderea identității de neam. Ceea ce lipsea însă din vastul program al "Astei" constituia ideea reînțoarcerii spre sine, regăsirea de sine în planul spiritualității, ceea ce e cu totul altceva decât planul laic, cultural. Dar, forma cea mai pură și elevată de afirmare a unei entități naționale nu este cea din planul material, ci cu precădere în cel spiritual, plan în care românii, ca masă, s-au dovedit a fi creștinați, dar prea puțini creștini. Nivelul tehnicii, el tehnologiei nu reflectă astăzi decât la modul negativ nivelul spiritual, astfel Occidentul tehnicist a înlocuit pe Dumnezeu cu rațiunea, iar efectele sunt grăitoare.

¹⁴ Idem, Din activitatea Astei, Documente, în AMP, XIV-XV, 1990-1991, p. 471-472; Idem "Astra" – realitate și simbol, p. 204-206.

**THE ACTIVITY AND PLACE OF ASTRA SOCIETY
IN 1914-1918 PERIOD ON ROMANIAN'S HISTORY**

Abstract

The period between 1914-1918, a very complex one in the evolution of Astra signified in fact: the ceasing of the circle-like and of the general assemblies, the cutting down of personnel, the introduction of a budget of austerity, the paralyzing of division, the disappearance of conferences, the liquidating of illiteracy, the suspending of the processing of bibliophile and museographic material, the renouncing to the "Biblioteca Poparana" (Popular Library, a.s.o.

In parallel new domains of activity emerged as a consequence of the war and Astra proved able to cope with the needs of the momentum and get involved where it was requested. This cultural association proved, during the war, an instrument with discreet political echo, which on the cultural level opposed to the denationalization of the government. Astra subordinated itself to the policy of the Romanian National Party in Transylvania and Banat, and, actually, it was appreciated as Symbol of the fight for cultural emancipation and, implicitly, of the national emancipation of the Romanians.